

Dalia KISELIŪNAITĖ

Klaipėdos universitetas

KURŠIŲ NERIJOS ASMENVARDŽIAI KAIP GYVENTOJŲ ETNINĖS SUDĖTIES LIUDININKAI

Kuršių nerijos (Kn) gyventojų etninės priklausomybės klausimu dažnai girdime ir skaitome įvairiausių nuomonių ir svarstymų: pradedant mistifikuojamais „kuršiais“ ar „prūsais“ ir baigiant ultrapatriotiškais pastangomis „pasisavinti“ nerijos gyventojus tiek iš vokiečių, tiek iš lietuvių, o kartais netgi latvių pusės. Taip yra ne tik dėl nepakankamo šių klausimų išmanymo, bet ir dėl terminologijos painiavos bei atskaitos taško pasirinkimo. Vienaip šiuos klausimus mato kalbininkai, kitaip istorikai, etnografai, dar kitaip patys Kuršių nerijos gyventojai. Taikyti sąvokas „prūsas“, „kuršis“, „kuršininkas“, „lietuvis“, „vokietis“, „latvis“ galima tik aiškiai apsibrėžus, apie ką kalbame – kalbą ar tarmę, savimonę ar pilietybę, kultūrinius požymius ar kilmę. Etninė kilmė, etninės savimonės raida ir kalbų vartojimas yra vienas kitą veikiantys, tačiau negalintys vienas kito identifikuoti veiksniai. Čia kalbame apie galimai objektyvią žmogaus kilmę, o ne apie jo etninę nusistatymą, integraciją bendruomenėje arba kalbos vartojimą. Pavyzdžiui, žmogus, pavarde *Foege*, prisimena jo tėvus ir senelius namie kalbėjus tik kuršininkų tarme, o vokiškai jis pats išmokęs mokykloje. Kalbinė asmenvardžio priklausomybė – vienas iš objektyvesnių kriterijų, kuriuo remiantis galime bent apytikriai atsekti galimus ankstyvuosius gyventojų kilmės šaltinius. Šio straipsnio tikslas – atskleisti, kokiai kalbai priklauso ar kokių kalbų sąveikoje yra gimę asmenvardžiai, t. y. parodyti susiklosčiusius kalbinius santykius, nepriklausančius nuo asmenvardžio turėtojo valios. Tolimesni etninės savimonės klausimai nėra šio darbo uždavinys.

Siekiant kuo mažesnės terminologijos painiavos, reikia pasakyti, kad darbo medžiagą sudaro tik pavardės funkciją atliekantys asmenvardžiai, kuriais laikome paveldimus patroniminės kilmės asmenvardžius, juridškai galiojančius asmenybės identifikavimui (tai yra tai, ką mes įprastai laikome pavarde) ir senesnius, iki XVIII a. užrašytus vienanarius asmenvardžius, užfiksuotus oficialiuose bažnyčios dokumentuose kaip asmenybės identifikavimo požymį (*Perkus*), arba tą pačią funkciją atliekantį antrąjį įvardijimo narį, jei šalia užfiksuotas krikšto vardas (*Johann Skirbe*). Krikšto vardai nelaikomi šio darbo objektu, nes jie neliudija gyventojų migracijos ar etninės kilmės. Pavardės funkciją atliekančius asmenvardžius sąlygiškai vadinsime pavardėmis.

Kitas svarbus dalykas yra tai, kad etninės kilmės rodiklis gali būti tik oficialiai užregistruotos pavardės, jei manysime, kad jų forma mažiau iškraipyta negu šnekamojoje kalboje vartojamos pavardžių formos (pvz., kaime vadinamas *Ruomaku* asmuo dokumentuose figūravo kaip *Radmacher*; kai kurios pavardės paveiktos liaudies etimologijos – *Vīzulis* dokumentuose yra *Wiesel*). Dokumentuose įvairuoja pavardžių, ypač baltiškos kilmės, rašyba, tačiau nerijoje gyventa ne vienos kartos asmenvardžio paveldėtojų, tad yra būdų ne tik atsekti tikrąją asmenvardžio formą, bet ir pastebėti pokyčius, atspindinčius jų darybos raidą, netgi fonetikos kitimą. Moterų pavardžių formos su antrinėmis priesagomis dokumentuose fiksuojamas itin retai, tačiau šnekamojoje kalboje jos buvo gyvai vartojamos.

Kuršių nerijos gyventojų sudėtis keitėsi nuolat, tačiau keletas istorinių epochų pasižymėjo socialiniais lūžiais, kurių rezultatas yra ryškus gyventojų sudėties pasikeitimas. Norint geriau suprasti gyventojų kilmę ir migracijos procesus, pravartu trumpai peržvelgti Kn istoriją ir skirti keletą laikotarpių:

1. **Priešistorinis.** Kuršių nerija garsėja savo Akmens amžiaus radiniais, gintaro dirbiniais, ženklinančiais intensyvų Narvos kultūros gyvenimą. Archeologų nuomone, indoeuropietiškujų radinių laikotarpis rodo regione nuosekliai susiformavusias vakarų baltų – prūsų ir kuršių kultūras (Rimantienė 1999, 108; Kulakov 2000, 163–170), tačiau neturėdami pakankamai to laikotarpio kalbos duomenų, galime tik spėlioti, koks materialinės kultūros santykis su kalba. Krikščioniškosios laidosenos papročius rodo XIV–XV a. radiniai (Rimantienė 1999, 104). Be to, per neriją traukė ir vikingų keliai (Kulakov 2000, 165), skandinavų, matyt, buvo lankomasi ir vėliau, tačiau apie jų pėdsakus Kuršių nerijos toponimikoje ir asmenvardžiuose dar beveik nieko negalime pasakyti.

2. **Viduramžiai ir pirmosios žinios apie gyventojus.** Nuosekliausiai nerijos apgyvendinimas aprašomas F. Magerio ir K. Forstreuterio darbuose (Mager 1938; Forstreuter 1931, 2). Pirmuosiuose rašytiniuose paminėjimuose trūksta gyventojų apibūdinimo, bet minimi keli vietovardžiai, kuriuos pagal kilmę galime laikyti vakarų baltų leksikos reliktais: XIV a. tarp Ordino pilių minima *Rossitten* (*Rasytė*), iš ten žinoma, kad nerija buvo naudojama kaip susiekimo kelias tarp Kryžiuočių ir Livonijos ordinų. Dėl ypatingos geografinės padėties ir istorinių aplinkybių nežinia, kiek vakarų baltų gyventa tuo metu nerijoje, greičiausiai kuršiai pietinėje Kuršių nerijos dalyje ribojosi su prūsais ir gyveno mišriai su jais.

Greta Rasytės, kuri yra maždaug pusiaukelėje į Klaipėdą, minima pirmoji nerijos pilis prie Kranto *Neuhaus*. Šių pilių žmonės, ypač smuklininkai, kai kurių tyrinėtojų nuomone, buvo tuo metu bene vieninteliai nerijos gyventojai (Forstreuter 1981, 283–284).

Iš ankstyvesnių vietovardžių užrašymų minėtinas *mons Cropsteyn* (1366) (P a s s a r g e 1878; B e z z e n b e r g e r 1887, 184, 295), vėliau pažįstamas kaip *Grobšto kalnas / kopa / Grābsta kāpa* ir laikytinas baltišku vediniu su vietovardine arba asmenvardine priesaga *-ain-*; prie ankstesnių priklauso ir ne visai aiškios kilmės *Nidden* (1437) (G u d e l i s 1998, 45) bei įlankos vardas *Gaussutte* (1410) (G e r u l l i s 1922, 37), XVI a. C. Hanebergerio žemėlapiuose *Gausute* (1542) (PrK 1). XVI a. „Amstrechnungen von Schaaken“ nuo 1393 m. skiria „kuršių“ kaimus nerijoje nuo lietuviškų žemyne (F o r s t r e u t e r 1981, 286). Tai rodo, kad gyventojai kalbėjo skirtingomis kalbomis ir patys suvokė savo etninį skirtumą. Remiantis istoriniais duomenimis, nuo XV a. pradžios kelios atsikėlėlių iš Kuržemės bangos pasiekė neriją, šis procesas tęsėsi per visą XVI a. (B e z z e n b e r g e r 1888, 271 ir lit.).

3. Kolonizacija iš Kuržemės ir Sembos. Istoriniai šaltiniai liudija gausų Kuržemės gyventojų kėlimąsi XVI–XVII a. į Rytprūsius, ypač į žvejybai tinkamas vietas: neriją, pamarį apie Kintus, Ventę, Dreverną, Nemuno deltą iki Rusnės, jų pėdsakai užfiksuoti netgi Tilžės, Ragainės apylinkėse. 1541 m. ne mažiau kaip 162 Kuršių nerijos žvejai mokėjo žvejo mokestį, dokumentuose nurodoma, kad jie kilę iš Ventspilio, Kandavos ir kitų Kuržemės vietų (F o r s t r e u t e r 1981, 287). Iš XVI–XVII a. mus pasiekia vietovardžiai (*Pargolt* – iškyšulys tarp Karvaičių ir Naglių – XVIII a. kopija, įvykiai 1509 m., B e z z e n b e r g e r 1887, 186; *Carwaiten* 1509 m., vardo rašyba keliuose kopijose įvairuoja: *Carwaiten, Krawaietenn, Krawaytten* – B e z z e n b e r g e r 1887, 185). A. Bezenbergeris, ištyręs XVI a. Karvaičių bažnyčios knygų įrašus, padarė išvadą, kad Naglių, Juodkrantės ir Smiltynės kaimuose gyveno 39–45 vokiškas pavardes turintys gyventojai, o 52–58 nevokiškas, iš kurių 10–11 jis laikė lietuviškos, 6 latviškos ir 5–6 prūsiškos kilmės (B e z z e n b e r g e r 1887, 97, 98). Tuo pat metu į pietinę dalį intensyviai buvo keliamasi ir iš Sembos, todėl greta kuršininkų atsiranda vokiečių, prūsų ir lietuvių kilmės žmonių.

Gyventojų skaičius nerijoje XVII a. svyravo, nes neriją išretino 1603–1609 m. maras, po jo ėjo naujos atsikėlėlių bangos. Karas su švedais vertė Kuržemės gyventojus ieškotis prieglobsčio, dalis netekusių žemės valstiečių bei žvejų kėlėsi į Prūsijos pajūrį. XVII a. Kuržemės vadovybė dėl to rašo Prūsijos valdžiai (S e r a p h i m 1892; F o r s t r e u t e r 1981, 287). Kalbos požiūriu jie jau buvo sulatvėję, tačiau dialekte dar buvo išlikę kuršių substrato pėdsakų. To laikotarpio nerijos gyventojų etninę sudėtį liudija 1664–1672 m. Kuncų ir Šarkuvos bažnyčios knygos sąrašai, paskelbti ApM, kuriuos naudojo A. B e z z e n b e r g e r i s (1887, 97–99; 1888, 143–164). Šiuose ir vėlesniuose šaltiniuose (XVIII a. Karvaičių, vėliau Juodkrantės bažnyčios ir mokyklos knygos) tarp asmenvardžių randame neabejotinai kuržemiškajam sluoksniui priskirtinų vienetų, tačiau tuo pat metu gausu ir lietuviškųjų, ir tokių, kuriuos galime laikyti

baltiškais, bet negalime identifikuoti, kurios konkrečiai kalbos; be to, minimuose šaltiniuose ne mažiau kaip trečdalis vokiškų pavardžių.

4. **Gyventojų skaičiaus augimas.** Nors dėl karų ir ligų gyventojų skaičius nerijoje svyravo, o dėl slenkančių kopų vieni kaimai sunykdavo, kiti išaugdavo, laikotarpį tarp XVIII a. vid. ir XIX vid. iš esmės galime laikyti intensyvaus Kn kolonizavimo periodu (Forstreuter 1981, 293; Strakauskaitė 2001, 100). Tai atsispindi ir to laikotarpio asmenvardžiuose. Vokiškos ir lietuviškos kilmės pavardžių skaičius išauga, kai pagausėja ne tik tolimesnės vokiškos kilmės atsikėlėlių, bet ir kaimynų iš anapus marių bei Sembos, tarp kurių didelė dalis buvo lietuvių kilmės žvejai bei suvokietėję prūsai. Bažnyčių dokumentai rodo, kad pietinėje dalyje intensyvėja gyventojų vokiečiųėjimas, tačiau šiaurinėje gausiau lankomos lietuviškos pamaldos: XVIII a. pabaigoje Karvaičių bažnyčioje penktadalis gyventojų lankė vokiškas pamaldas, likusioji dalis – lietuviškas, kaip teigė to meto bažnyčios kunigas Lotto, lietuvių ir kuršininkų santykis buvo apylygis (tokią išvadą jis greičiausiai padarė pagal gimtosios kalbos vartojimą namuose) (Forstreuter 1981, 292). Tai buvo pereinamasis nuo multikultūrinio prie vokiškojo gyvenimo būdo laikotarpis: nors bažnyčia dar siuntė į neriją lietuviškai mokančius kunigus, bet tuo pat metu siekė vaikus mokyklose išmokyti vokiškai (Forstreuter 1981, 292, 293; Strakauskaitė 2001, 100).

5. **Etninės savimonės skilimas** ypač ėmė ryškėti nuo XIX a. vidurio iki 1923 m. Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos. Minimuoju laikotarpiu Kuršių nerijoje suintensyvėjo ir tobulėjo žvejybos verslas, gyvenvietėse buvo statomi žvejybos laivai, pasirodė pirmieji kurortinio verslo požymiai, pagerėjo susisiekimas; svarbus žingsnis buvo kopų užsodinimo darbai, į kuriuos buvo įtraukiami ne tik vietiniai gyventojai, bet ir atvežama darbininkų iš kitur. Kartu su civilizacijos progresu žengė etninė niveliacija. Per visą istoriją nerijos vyrai tarnavo Prūsijos ir Vokietijos kariuomenėse, iš ten grįždavo ištikimi kaizerio pavaldiniai, gerai mokantys vokiškai. Tokios pažiūros sklido net atokiausiose Vokietijos provincijose ir įtraukė visas nevokiškos kilmės etnines grupes į visuotinės vokiškos kultūros raidos pokyčius. Tuo metu ne tik mokykla perėjo į dėstymą vokiečių kalba, bet ir bažnyčioje sumažėjo lietuviškas pamaldas lankančių parapijiečių, tuo tarpu vokiškųjų pamaldų lankytojų skaičius staigiai ūgtelėjo (Forstreuter 1981, 293). Daugelio vokiečių akimis, iš vargano, smėlio pustomo, prietaruose skendinčio užkampio nerija virto vokiškesne, patrauklesne ir saugesne gyvenamąja vieta atsikėlėliams iš Vakarų.

6. **Atskirasis:** nuo 1923 m. iki 1939 m. nerija buvo padalyta į dvi dalis – lietuviškąją ir vokiškąją, pastaroji liko pietinėje pusiasalio pusėje. Šio periodo gyventojų sąrašai rodo palyginti nedidelį nuo XVII a. išsaugotą asmenvardžių skaičių ir naujų pavardžių pagausėjimą, taigi latviškasis / kuržemiškasis jų sluoksnis nuo XVIII a. nebeauga; prie-

šingai, kai kurių pavardžių XX a. vidurio sąrašuose neberandame. Lietuviškojoje dalyje atsiranda valstybės skirtų tarnautojų, be to, sienai apribojus bendravimą su pietinės nerijos dalies gyventojais, suintensyvėjo ryšiai (ir santuokos) su anapus marių gyvenančiais žemininkais, kurių didžioji dalis buvo lietuviškos kilmės. Minimuoju laikotarpiu pietinėje dalyje iš vartosenos visiškai išstumtos nevokiškos kalbos, tačiau apie gyventojų etninę sudėtį neturime duomenų, nes trūksta šaltinių, iš kurių galėtume tirti asmenvardžius.

1944 m. pabaigoje evakavus Vokietijos piliečius, nerijos gyventojų sudėtis radikaliai pasikeičia: po repatriacijos iki 1958 m. čia buvo likusios kelios dešimtys senbuvųjų šeimų (1956 m. 219 gyventojų) (A r b u š a u s k a i t ė 1995, 372–398). Šiuo metu pažįstu tik septynių autochtonų šeimų palikuonis, gyvenančius nerijoje. Evakuodami gyventojus, vokiečių kareiviai išvežė bažnyčių dokumentus ir kitus gyventojų sąrašus, iš jų tik fragmentai pasiekė mūsų laikus.

Šio straipsnio autorė kartu su magistrante A. Kotelnikova (K o t e l n i k o v a 2000) surinko ir ištyrė Kuršių nerijos gyventojų pavardes iš visų prieinamų rašytinių šaltinių iki 1945 m. Daugiausia dėmesio skiriama etimologijai ir darybos ypatybėms, pagal galimybes lyginta su artimiausių regionų medžiaga. Čia trumpai supažindinsime su šio tyrimo rezultatais ir iškilusiomis problemomis.

Kalbant apie nebaltiškų asmenvardžių atsiradimą Kuršių nerijoje, reikia turėti omeny, kad ne visos vokiškos kilmės pavardės yra atneštos į neriją tiesiai iš Rytprūsių ar tolimesnių Prūsijos valstybės vietų, nes intensyvaus apgyvendinimo iš Kuržemės periodu tarp atsikėlėlių galėjo būti ne vienas asmuo su vokiškos kilmės asmenvardžiu. Pavyzdžiui, sunku pasakyti, ar *Pugelis* yra latviško bendrinio žodžio *puģelis* ‘mažas berniukas’ < vok. *Vogel* perėjimas į pavardę, ar atneštas iš Kuržemės kaip asmenvardis, ar suteiktas jau pačioje nerijoje, ar vėlesnio atsikėlėlio, pavarde *Vogel*, liaudies etimologijos paveiktas perdirbimas kuršininkų tarmėje. Pasitaikė, kad tokios perdirbtos formos irgi yra tapusios oficialiomis (forma *Pugel* yra fiksuojama bažnyčios dokumentuose). Dėl panašių aplinkybių mūsų skelbiami rezultatai nėra tiesioginis migracijos procesų įrodymas (tokiu tegali būti tik istoriniai dokumentai), tačiau atsižvelgiant į jų pasirodymo laiką, formas, darybos ypatumus, kai kurias prielaidas galima daryti.

Asmenvardžių priklausymas kuriai nors kalbai nulemtas ne tik šaknies etimologijos, bet ir darybos priemonių – pastarosios paprastai yra lemiamas veiksnys; taigi pavardės, turinčios baltišką šaknį arba/ir baltiškų darybos bruožų, laikomos baltiškomis: *Bruzdeylins*, *Kwauka* greta *Mikuscheit*, *Jackutis*. Pavardės, neturinčios jokių darybinės adaptacijos požymių, irgi gali būti atsiradusios baltiškoje aplinkoje ir priklausyti baltų etnoso nariams, tačiau jų skyrimas nuo kitoje kalbinėje aplinkoje (slavų, germanų) atsiradusių neturi pakankamai lingvistinių įrodymų (neįmanoma kalbiniais kriterijais

įrodyti, kad *Navickas* yra lietuviška pavardė – ji tiek pat lietuviška, kiek ir *Bušas* ar *Freimanas*). Fonetinė ir fleksinė pavardės adaptacija gali rodyti pavardės funkcionalumą tam tikroje kalbinėje aplinkoje, bet ne asmenvardžio ir juo labiau ne asmens etninę kilmę (Nidoje gyvena iš Karaliaučiaus krašto kilęs *Tepperis*, kuris nežino, kada ir kas jų šeimos pavardei dokumentuose pridėjo lietuvišką galūnę). Taigi šiame darbe pavardžių klasifikacija remiasi tik kalbinės kilmės ir darybos, bet ne adaptacijos kriterijumi.

Etimologiniu požiūriu išanalizuotos 713 ikikarinių Kuršių nerijos gyventojų pavardžių. Dokumentuose dominuoja vyriškos pavardžių formos, ypač vėlyvuojų laikotarpiu, tačiau ankstesniuose šaltiniuose pasitaiko ir antrinės darybos moteriškų pavardžių, pvz., 1828 m. *Sakutikke* (F14 57). 282 pavardės laikomos baltiškėmis dėl savo kilmės ir darybos, 413 pavardžių kildinamos iš kitų kalbų (vokiečių, slavų ir kai kurių kitų) arba iš krikščioniško vardo ir neturi baltiškos pavardžių darybos bruožų. Likusių kilmės nepavyko nustatyti. Darybiškai išanalizuotos tik baltiškos pavardės.

Yra nemažai pavardžių, kurių kilmės analizė galima ne viena kryptimi. 43 pavardės gali turėti kelias skirtingų kalbų etimologijas. Pasirinkti vieną kurią iš jų nėra lengva, nes kelių variantų argumentacija dažnai yra vienodai stipri arba silpna, pvz., regione populiari pavardė *Sakutis*:

of. *Sakuth* m, f šnek. gen. *sakūče* (Pietsch 1982, 36 (x11), 43, 64 (x4)), *sakutis* m, f (Plāķis 1927, 42 (x4), 43 (x6), 44 (x2)), *sakūtīenę* f (Plāķis 1927, 44), *Sakut* m, f (F14 138 (x2), 143, 195, 455), *Sakuth* m, f (F14 48, 50 (x2), 143, 456; K-3380 (x12), Sār 23, 26 (x3)), *Sakuten* m (F14 254), *Sakutin* f (F14 154), *Sakutis* m, f (F14 46 (x2), 57, 196 (x2), 439), *Sakute* f (F14 46 (x2)), *Sakutikke* f (F14 57), *Sakuth*, *Sakutis* (Benzemberger 1888, 159).

Sakūtis Klp 24 (of. *Sakut*, *Sakuth*), Krt, Krtn 3, Ms 2, Skd, Šlu 8 (of. *Sakuth*, *Sakuht*) (39). *Sākas* Klm, Klp (of. *Sack*), Kn, Pbrd (of. *Sack*), Pgg 2 (of. *Saak*), Pp, Rd, Šl 2, Šlv, Ukm 2, V (of. *Sak*), Vg (15) (LPŽ II 660). Dar plg. *Sakuōtis* Kl, Klp, Krt 4 (6).

Sakuth gali būti pravardinės kilmės, sietina su liet. *sakūotas* ‘sakais išteptas, susitepęs, aplipęs’, *sakuōtis* ‘sakus leidžiantis medis, spygliuotis’ ar pan. Galimas dalykas, kad *Sakutis* ‘sakų gamintojas’ ar ‘dirbantis su sakais’, tik ne visai aiški priesagos darybinė reikšmė, be to, interpretaciją apsunkina priesagos užrašymo variantai: dabartiniai kuršininkai taria su ilguoju *ū* (plg. Pietsch 1982, 36; Plāķis 1927, 43). Galima interpretuoti ir kaip priesagos *-ut-*, būdingos žemaičių ploto pavardžių darybai (plg. *Matutis*) arba deminutyvinės priesagos *-ūt-* (plg. Kn *zuvilūts* ‘žuvelė’, ž. *katūtis*, *vištūtis*) vedinį, nors tada liktų ne visai aiškus darybinis ryšys tarp pamato ir vedinio.

Kita versija: asmenvardinės priesagos *-ut(is)* vedinys iš vok. *Sack*: *Isaak* (Gottschald 1954, 350) ar br. *Sak*: *Isaakij* (LPŽ II 660).

Kartais etimologijos kryptį galima nuspėti remiantis pavardės lokalizacija. Pvz., pavardė *Plewe* yra paplitusi tik Klaipėdos krašte, jos kildinimas iš liet. *plėvė* ar la. *plēve* nepatikimas semantiškai, be to, beveik neįtikėtina, kad dideliame baltų areale paplitęs apeliatyvas neatsispindėtų įvairių regionų asmenvardžiuose. Turint omeny, kad asmenvardis *Plewa* < *plewa* ‘pelai’ paplitęs lenkiškame areale, labiau tikėtina, tad į lietuvišką Prūsijos valstybės pakraštį jis atėjo iš mozūrų. Dėl semantikos plg. dar Klaipėdos krašte *Peludaitis* (LPŽ II 427), kur ‘peludė, pelai’ gali reikšti skurdą, nepriteklių, tingumą ar pan.

Žemiau pateikiama Kuršių nerijos asmenvardžių, atliekančių pavardės funkciją, pasiskirstymo pagal kilmę ir darybą lentelė.

Lentelė. Kuršių nerijoje užfiksuotų pavardės funkciją atliekančių asmenvardžių pasiskirstymas pagal kilmę ir darybą¹

Bendri vakarų baltų regiono asmenvardžiai	Lietuviški	Latviški	Su senųjų kuršių kalbos bruožais	Turi atitikmenų prūsų vardyne	Sudurtiniai baltų vardai	Iš krikšto vardų su baltiškais darybos bruožais	Germaniškos kilmės su baltų darybos bruožais
<i>Kauke</i> <i>Perkuhn</i> <i>Pruss</i> <i>Kulitte</i> <i>Kurme</i> <i>Paura</i> <i>Skujis</i> <i>Wilkaul</i> <i>Purwin</i> <i>Skroßda</i> <i>Waballs</i> <i>Wanneck</i>	<i>Ažols</i> <i>Apsche</i> <i>Grežsus</i> <i>Kairies</i> <i>Kubilis</i> <i>Kuršaitis</i> <i>Naujocks</i> <i>Schwellnus</i>	<i>Delin</i> <i>Dobum</i> <i>Kakis</i> <i>Gulbis</i> <i>Kause</i> <i>Kalleis</i> <i>Laucenieks</i> <i>Zemis</i> <i>Silgan</i> <i>Swigulls</i> <i>Blode (?)</i> <i>Birsensš</i>	<i>Sprogis</i> <i>Kuite</i> <i>Leikis</i> <i>Streģis</i> <i>Gibe</i> <i>Brinkis</i> <i>Kikala</i> <i>Pinkis</i> <i>Mentz</i> <i>Melwingis</i> <i>Strangulies</i>	<i>Ankotas</i> <i>Droe</i> <i>Nauditte</i> <i>Passarge</i> <i>Perkus</i> <i>Preikis</i> <i>Trulaw</i>	<i>Darwide</i> <i>Daumundt</i> <i>Soukantt</i>	<i>Berteikis</i> <i>Endzulis/</i> <i>Endzuleit</i> <i>Jackutis</i> <i>Jekeit</i>	<i>Deckaitis</i> <i>Engelien</i> <i>Rundock</i>
apie 30	apie 70	apie 30	per 20	apie 10	3	52	38
Neaiškios kilmės su baltų darybos bruožais: Akfzuleit, Dommien, Domsien, Donredait, Jomiks (5)							
Pavardės, neturinčios baltišką darybos bruožą							
Germaniškos				Slaviškos		Neaiškios kilmės	
<i>Moors</i> <i>Lange</i> <i>Frischmann</i> <i>Pietsch</i> <i>Raesa / Resa / Reehse / Resas / Reese / Rehsa</i>				<i>Kasche</i> <i>Kontarowitz</i> <i>Trotzky</i> <i>Schadowsky</i>		<i>Lambaten</i> <i>Buhuke</i> <i>Kiuit</i> < la. <i>ķivīte?</i>	
250				59		78	

¹ Asmenvardžių rašyba kaip šaltiniuose

Pasitaiko įvairių hibridinių darinių: iš latviškos (kuršiškos?) šaknies su lietuviška ar sulietuvinta priesaga (*Lauceninks*), kaip ir kitur Klaipėdos krašte yra sudurtinių darinių iš pravardės funkciją atliekančio apeliatyvo ar etnonimo ir krikščioniško vardo ar jo trumpinio (*Drutjons* < *drūtas* + *Jonas*, *Bruszkurszis* < *Bružas* + *kuršis*).

Iš senųjų sudurtinių baltų vardų kilusios Kuršių nerijos gyventojų pavardės labiau orientuoja į bendrą lietuvių ir prūsų vardyną, kiek mažiau į latvių: *Soukantt*, *Darwide*, *Daumundtt* ir kt. Kadangi vakarų lietuviai ir prūsai savo vardyne turi bendrų asmenvardinių priesagų (-*ait-*, -*al-*, -*eik-*, -*īm-/īm-*, -*uk-*, -*ut-*), nemaža dalis pavardžių su jomis taip pat gali būti bendri lietuvių ir prūsų dariniai. Atriboti vienus nuo kitų nelengva, nes trūksta prūsų leksikos medžiagos, tvirčiau paremti gali tik prūsų vardyno tyrinėjimai.

Pavardės, sudarytos iš slaviškos kilmės šaknų su baltiškos darybos bruožais, Kuršių nerijoje labai retos; visi dariniai, kuriuos galima sieti su slaviška kilme, gali būti interpretuojami ir kitaip, pvz., *Starim* iš sl. *star-* ‘senas’ bet gali būti ir vakarų žemaičių *ā* (lie. b. k. *o*) atspindys šaknyje *stor-as*, žr. dar *Storimas* (LPŽ II 826), plg. dar *Skystimas* (LPŽ II 743).

Turime konstatuoti, kad regione gausu įvairios kilmės asmenvardžių, turinčių baltišką darybos bruožą: 38 germaniškos kilmės, keletas neaiškios kilmės (neatmestina ir skandinaviškos), keli galimi slaviški, be to, dalis iš krikšto vardų kilusių darinių pradžioje irgi galėjo susidaryti ne baltiškoje aplinkoje.

Daryba. Darybos požiūriu išnagrinėta per 220 baltiškų pavardžių. Gausiausias yra priesaginis darybos būdas. Kuršių nerijos pavardžių daryboje nustatytos 25 baltiškos asmenvardinės priesagos, kurias turi 133 pavardės. Produktiviausia yra patroniminė priesaga -*ait-* (54), tačiau kai šaltiniuose nurodoma tokios pavardės turėtoja moteris, dalis tokių darinių gali būti ir moteriškos antrinės priesagos vediniai (14). Iš 54 priesagą -*ait-* turinčių pavardžių 15 yra baltiškos kilmės, 20 germaniškos, 18 kilusių iš vardų ir 1 neaiškios kilmės. Šią priesagą galima laikyti ne tik būdingiausiu regiono asmenvardžių patronimų darybos bruožu, bet ir būdingiausiu svetimos kilmės pavardžių, o daugeliu atvejų – ir įvairios kilmės žmonių integravimo baltiškame regione požymiu. Kitos darios priesagos: -*īm-/īm-* (18 pavardžių, iš jų 13 baltiškos kilmės), 8 pavardės su priesaga -*ulis* (6 balt.), 7 pavardės su -*eikis* (6 balt.); 8 pavardės turi dvigubą priesagą -*ulait* (7 iš krikšto vardo), 6 pavardės -*ut-* (3 balt.), 4 pavardės -*ik-* (1 balt.), 3 -*īm-/īm-* (2 balt.). Kitų priesagų vedinių yra po vieną ar du, o jų rašyba ir semantika dažnai ne visai aiški. Kuršių nerijoje rasta priesagų, kurios būdingos ne tik atskiroms baltų kalboms, bet ir didesniai vakarų baltų regionui (-*ain-*, -*al-*, -*eik-*, -*īm-/īm-*, -*īt-/īt-*, -*uk-*, -*ut-*). Jų paplitimą patvirtina latvių ir prūsų kalbų medžiaga. Latviškomis laikytinos -*ān-*, -*eņš-*, lietuviškomis -*išk-*, -*ulait-*, -*užait-* ir -*už-*.

Beveik toks pat gausus yra neišvestinių pavardžių sąrašas (110). 3 pavardės išlikusios iš sudurtinių baltiškų vardų. Kitos yra baltų kalbose užfiksuoti apeliatyvai, tapę pavardėmis. Didžiausia dalis – pravardinės kilmės, kitos rodo kilmės vietą, užsiėmimą. Neišvestinės pavardės turi gausiausiai atitikmenų kitų lietuviškų regionų vardyne (XVII a. Vilniaus vardyne yra 26 tokių pavardžių atitikmenys) (Z i n k e v i č i u s 1977).

Galūnių vediniai sunkiai atskiriami nuo apeliatyvų, be to, jų identifikavimą sunkina rašyba. Tačiau nesant patvirtinimo apie tokios pat darybos apeliatyvą, galintį būti darybiniu ir semantiniu tokios pavardės šaltiniu, sąlygiškai galūnių darybai skiriama per 40 asmenvardžių: pvz., *Szmukszta*, *Kiaups*, *Skirbe*, *Schakkis* ir kt..

Sudurtinės pavardės nėra gausus tipas (15), tarp jų yra ir lietuviškų, ir latviškų, pvz., *Jaudzims*, be to, kai kurios turi kuršiškų bruožų, pvz., *Melwingis*.

Moterų pavardės oficialiuose šaltiniuose dažniausiai sutampa su vyrų. Antrines priesagas (mergaičių ir moterų) turi 22 pavardės. Su priesaga *-ien-* oficialiuose šaltiniuose užrašyta 14 pavardžių. Iš regionui būdingų oficialiai užregistruotų netekėjusių merginų pavardžių priesagų pasitaikė *-aite* (*-ate*) ir *-ike* (8 pavardės). Tai greičiausiai lietuviška daryba.

Regioninės fonetinės ypatybės. Kuršių nerijos gyventojų pavardės atspindi ir kai kuriuos regiono fonetikos ypatumus, duoda medžiagos išnykusių kalbų tyrinėjimams. Iš jų paminėtini:

1. Mišriųjų dvigarsių su *n* išsaugojimas: *Pinkis*, *Melwingis*, *Korint*, *Mentz* ir kt.
2. Seniausiuose šaltiniuose gausu pavardžių su galūne *-e*, kuri daugeliu atvejų gali atliepti ne tik baltų *-ē*, bet ir *-ā*, tačiau dabar sunku skirti vienas nuo kitų, be to, nežinia, ar tai nebuvo apibendrinta ankstyvųjų šaltinių asmenvardžių užrašymo forma. Asmenvardžių su galūne *-e* gausu prūsų vardyne (T r a u t m a n n 1925).
3. Trumpųjų balsių *i* ir *u* platinimas: *Putreme* (lie. *Putrimas*), *Dulles* (greta *Dullis*), *Pinkes* (greta *Pinkis*), *Kakes* (greta *Kakis*), *Kroßda*, *Skroßda* (la. *krusda*, lie. *skruzdė*), *Laucenink*, *Sckarott* (*Skarutis), *Rundock* (*Rundukas), *Perdock* (*Pirdukas), *Bombullis* (greta *Bumbullis*). Tikriausiai neatsitiktinai šie bruožai randami tik ankstyvuosiuose šaltiniuose, vėliau tos pačios pavardės „taisomos“, lietuvinamos kunigų, paprastai atkeltų iš kitų Mažosios Lietuvos regionų.
4. Baltų *ā* ir *o* įvairuoja tos pačios pavardės rašyboje, tai greičiausiai atspindi ne tik latvišką, bet ir pamario lietuvių *ā* vietoj *o* tarimą: *Naujaks* ir *Naujoks*, *Klaws* ir *Klows*, *Kawe*, plg. lie. *kovas*.
5. Lietuvių ir latvių negalūninį trumpąjį *a* kartais atliepia *e*: *Redweik* (lie. *Radveikis*), *Wabbel* (lie. *Vabalas*), *Wanneck* (lie. *Vanagas*, la. *Vanags*).

6. Baltų dvibalsis *ei* rašomas *e* (*ē*), tačiau tai gali būti ne tik lietuvių vakarų žemaičių „donininkavimo“, bet ir kuršininkams būdingo *ei* vertimo į *ē* (*reiz / rēz*) atvejai: *Dewis* (< *deiv-* arba *diev-*, plg. *Deivelaitis*), *Rezgis* (< *rezg-* arba *reizg-*, plg. *Reizgys*), *Streģis* (< *strēg-* arba *streig-*, plg. *Streigys*).
7. Palatalizuoti priebalsiai *g* ir *k* kuršininkų daugeliu atvejų tariami *ǰ* ir *ķ*: *Pinkis*, *Spruogis*, *Zuiķis*, *Kakis*, *Gibbe*, *Kikala*. Daugeliu atvejų tokios pavardės etimologizuojamos tik latvių kalboje ir turi atitikmenų vakarų latvių tarmėse. Tai leidžia spėti, kad kuršių kalboje *k'* ir *g'* ne visada buvo palatalizuojami iki *c* ir *dz*. Kartais *ķ* kildintinas iš *tj* (*Leikis* = la. *leitis* ‘lietuvis’).

Kadangi buvo tyrinėjami kelių laikotarpių šaltiniai, galima palyginti pavardžių bruožus. XVII a. dokumentuose gausu pavardžių su būdingais baltų darybos bruožais. Pastebėtina, kad senuosiuose šaltiniuose didesnė priesagų įvairovė (24 skirtingos priesagos). Naujesnieji šaltiniai (II pasaulinio karo laikų) rodo 12 skirtingų priesagų. Senuosiuose šaltiniuose žymiai gausiau galūnių vedinių negu naujuosiuose. Vėlyvuosiuose šaltiniuose vos kelios pavardės užrašytos su galūne *-e*, o XVI–XVIII a. bažnyčių knygose tokių buvo dauguma. Pavardės, kilusios iš senųjų baltiškų vardų, užfiksuotos tik A. Bezenbergerio naudotose Karvaičių bažnyčios knygose. Vien gyventojų nykimu tokių reiškinių negalima paaiškinti. Tai lemia greičiausiai vidiniai kalbos procesai (priesagų vediniai nukonkuruoja galūninius), gyventojų migracijos kryptys (sustoja kėlimosi iš Kuržemės procesas ir gausėja lietuvių bei vokiečių kilmės žmonių). Vėlyvesniu laikotarpiu turėjo įtakos ir kalbos bei tautinė politika – kunigai ir kiti oficialiųjų dokumentų tvarkytojai sąmoningai ar dėl kalbos nemokėjimo niveliavo, trumpino, keitė, galbūt ir vertė vietinių gyventojų pavardes, be to, gali būti, kad ir germanizuojami vietiniai gyventojai nebesuvokdami savo pavardžių prasmės ir kalbinio konteksto iškreipė savo pavardes.

Kuršių nerijos gyventojų pavardės rodo įvairią gyventojų kilmę. Nebaltiškos kilmės, bet baltišku būdu padaryti asmenvardžiai ne visai adekvačiai, bet vis dėlto žymia dalimi atspindi gyventojų adaptaciją baltiškoje kultūrinėje (kalbinėje) aplinkoje, kitaip tariant, galime spėti tam tikru metu juos buvus sulietuvėjus ar „sukuršėjus“.

Kuo belaikytų save žmogus, jo vardas savo kilme ir daryba priklauso kuriai nors kalbai ar kalbų grupei. Sudėtingi istoriniai procesai regione lėmė žmonių kultūrinį pasirinkimą, bet jų pavardes paveldi tolimesnės kartos. Žmonės išsisklaidė po pasaulį ir išsinešė vardus, kurie naujojoje tėvynėje šalyje tik jiems patiems kažką mena ir reiškia. Mums tai yra visais požiūriais iškalbingas, tyrinėtinas ir saugotinas palikimas.

PERSONENNAMEN DER KURISCHEN NEHRUNG ALS ZEUGEN DER ETHNISCHEN ZUSAMMENSETZUNG DER BEVÖLKERUNG

Zusammenfassung

Im vorliegenden Artikel wird die ethnische Zusammensetzung der Kurischen Nehrung (im Folgenden: KN) anhand von registrierten Personennamen der Ortseinwohner untersucht. Die eingebürgerte Meinung, dass die Mehrheit der Einwohner der KN vom 15. bis zum 20. Jh. aus kurländischen Einsiedlern und ihren Nachfolgern bestand, während Litauer und Deutsche einen wesentlich kleineren Bestandteil bildeten, wird meist mit der Tatsache der damals herrschenden Familiensprache (des kurischen Dialekts) begründet.

Diese Position muss hinsichtlich der Einwohnerzusammensetzung nach den Personennamen korrigiert werden. Der nehrungskurische Dialekt wird für den eigenen von Menschen gehalten, die nicht nur für Kurland typische Personennamen wie *Kakies*, *Pinkies*, *Sprogies*, sondern auch deutsche *Wiesel*, *Foegel*, *Radmacher* und litauische *Naujoks*, *Kubillus*, *Karallus*, *Jakeit* u. a. haben. Unter den Personennamen findet man sowohl verslawische Formen als auch mögliche Prußizismen. Kurland eigene Personennamen (kurische und lettische) des vorhandenen Materials bilden keine Mehrheit sogar im Hintergrund des baltischen Materials, gar nicht zu sprechen davon, dass die letzteren nur etwas mehr als einen Drittel aller Personennamen der KN ausmachen. Der kurische Subdialekt war im erwähnten Zeitraum grundsätzlich zu einem Soziolekt geworden, den beinahe alle Fischerfamilien gesprochen haben, abgesehen von ihrer ethnischen Herkunft.

713 Familiennamen der KN aus der Vorkriegszeit sind etymologisch analysiert worden. 282 Familiennamen werden wegen ihrer Herkunft und Bildung für baltisch gehalten. Bei 413 Familiennamen ist man der Meinung, dass sie ihre Herkunft anderen Sprachen (Deutsch, Slawisch und manchen anderen) bzw. christlichen Vornamen verdanken und keine Merkmale der baltischen Familiennamenbildung aufweisen. Die Herkunft der restlichen Familiennamen konnte nicht festgestellt werden. 43 Familiennamen haben möglicherweise einige Etymologien von verschiedenen Sprachen.

Bildungsgemäß sind ausschließlich Familiennamen der baltischen Bildung analysiert worden (220). Die Suffixbildung ist die umfangreichste Art: 133 Familiennamen haben 25 baltische Personennamensuffixe. Am produktivsten ist das patronymische Suffix *-ait-* (54): 15 ihrer Ableitungen sind baltischer Herkunft, 20 germanischer Herkunft, 18 stammen von Personennamen, und die Herkunft von einer Ableitung ist unklar. Man kann dieses Suffix für das typischste Merkmal nicht nur bei der Bildung der Patronyme von regionalen Personennamen halten, sondern auch bei der Bildung von Familiennamen fremder Herkunft und in vielen Fällen bei der Integration von Menschen verschiedener Herkunft in der baltischen Region. Andere bildende Suffixe sind *-in-/-in-*, *-ulis*, *-eikis*, *-ulait*, *-ut-*, *-ik-*, *-im-/-im-*. In KN findet man Suffixe, die nicht nur einzelnen baltischen Sprachen, sondern auch der größeren westbaltischen Region eigen sind (*-ain-*, *-al-*, *-eik-*, *-im-/-im-*, *-it-/-it-*, *-uk-*, *-ut*). Das Material der lettischen und prußischen Sprachen bestätigen ihre Verbreitung. Als lettisch gelten die Suffixe *-ān-*, *-eņš-*, als litauisch *-išk-*, *-ulait-*, *-užait-* und *-už-*. Man hat 110 nichtabgeleitete Familiennamen gefunden. 3 Familiennamen sind von zusammengesetzten baltischen Vornamen erhalten geblieben. Andere sind in den baltischen Sprachen registrierte Appellativa, die Familiennamen geworden sind. Nichtabgeleitete Familiennamen haben die meisten Entsprechungen im Namenverzeichnis anderer litauischer Regionen. Ca. 40 Personennamen gelten hier als Endungsableitungen, z. B., *Szmukszta*, *Kiaups*, *Skirbe*, *Schakkis* u. a. Zusammengesetzte Familiennamen bilden keine große Klasse (15), darunter gibt es sowohl litauische als auch lettische, z. B., *Jaudzims*, außerdem weisen manche auch kurische Merkmale auf, z. B., *Melwingis*.

Frauenfamiliennamen fallen in offiziellen Quellen meist mit den der Männern zusammen. 22 Familiennamen haben sekundäre Suffixe (von Mädchen und Frauen). Mit dem Suffix *-ien-* sind 14 in

offizielle Quellen eingetragen. Von den der Region typischen Familiennamensuffixe von unverheirateten Mädchen sind *-aite* (*-ate*) und *-ike* (8) offiziell registriert worden.

Die Familiennamen von Einwohnern der KN widerspiegeln auch manche fonetischen Merkmale der Region und liefern Stoff für Untersuchungen von verschwundenen Sprachen. Zu erwähnen sind:

14. Erhalten von Diphthongen mit *n*: *Pinkis*, *Melwingis*, *Korint*, *Mentz* u. a.
15. In den ältesten Quellen gibt es viele Familiennamen mit der Endung, die in vielen Fällen nicht nur dem baltischen *-ē*, sondern auch *-ā* entspricht; jedoch kann das auch eine verallgemeinerte Schriftform der früheren Quellen sein.
16. Die Ausdehnung der kurzen Vokalen *i* und *u*: *Dulles* (neben *Dullis*), *Pinkes* (neben *Pinkis*), *Kakes* (neben *Kakis*), *Kroßda*, *Skroßda* (lett. *krusda*, lit. *skruzde*), *Laucenink*, *Sckarott* u. a. Diese Merkmale findet man nur in früheren Quellen, später wurden dieselben Familiennamen normiert.
17. Die baltischen *ā* und *o* wechseln in der geschriebenen Form derselben Familiennamen. Das widerspiegelt wahrscheinlich nicht nur die lettische Aussprache, sondern auch die Aussprache der Litauer in der Haffküstenregion, *ā* statt *o*: *Naujaks* und *Naujoks*, *Klaws* und *Klows*, *Kawe*.
18. Dem litauischen und lettischen sich nicht in der Endung befindenden kurzen *a* entspricht manchmal das *e*: *Redweik* (lit. *Radveikis*), *Wabbel* (lit. *Vabalas*), *Wanneck* (lit. *Vanagas*, lett. *Vanags*).
19. Der baltische Diphthong *ei* wird *e* (*ē*) geschrieben; das kann nicht nur *o* < *uo* des Westschematischen, sondern es können auch Fälle der kurischen Verwandlung *ei* zu *ē* (*reiz* / *réz*) sein: *Dewis* (< *deiv-* oder *diev-*, vgl. *Deivelaitis*), *Rezgis* (< *rezg-* oder *reizg-*, vgl. *Reizgys*), *Streġis* (< *strēg-* oder *streig-*, vgl. *Streigys*).
20. Palatalisierte Konsonanten *g* und *k* werden von den Kursenieki in vielen Fällen als *ġ* und *ķ* ausgesprochen: *Pinkis*, *Spruogis*, *Zuiķis*, *Kakis*, *Gibbe*, *Kikala*. Solche Familiennamen werden im Lettischen etymologisiert und haben Entsprechungen in den westlichen Dialekten des Lettischen. Das läßt vermuten, dass *k'* und *g'* im Kurischen bis *c* und *dz* nicht immer palatalisiert wurden.

Größere Bildungsverschiedenheiten und bedeutendere regionale fonetische Unterschiede gibt es in den ältesten Quellen. In den späteren Quellen vermindert sich die Zahl der Suffixe, Endungsbildung verschwindet fast. Das kann nicht ausschließlich mit Verminderung der Einwohnerzahl erklärt werden. Das ist vermutlich durch innere sprachliche Prozesse und Richtungen der Einwanderung bedingt (die Aussiedlung aus Kurland endet und die Zahl der Einwohner der litauischen und deutschen Herkunft wächst).

LITERATŪRA

Arbušauskaitė A., 1995, Kuršių nerijos gyventojų socialiniai-demografiniai pokyčiai, – Lietuvos istorijos metraštis, Kaunas, 372-398.

Bezenberger A., 1887, Die Kurische Nehrung und ihre Bewohner, Leipzig.

Bezenberger A., 1888, Über die Sprache der preußischen Letten, Göttingen.

F14 – Juodkrantės bažnyčios ir mokyklos kasų dokumentai (Lietuvos valstybės centrinio archyvo numeracija).

- Forstreuter K., 1931, Die Entwicklung der Nationalitätverhältnisse auf der Kurischen Nehrung, – Altpreuussische Forschungen, VIII, 46-63.
- Forstreuter K., 1981, Das Volk des Kurisches Nehrung, – Wirkungen des Preussenlandes, Köln etc.
- Gerullis G., 1922, Altpreußischen Ortsnamen, Berlin, Leipzig.
- Gottschald M., 1954, Deutsche Namenkunde: Unsere Familiennamen nach ihre Entstehung und Bedeutung, Berlin.
- Gudelis V., 1998, Lietuvos įjūris ir pajūris, Vilnius.
- K-3380 – Nida – planas, aut. Paul Izenfoltz, Nidden, 1842.
- Kotelnikova A., 2000, Kuršių nerijos antroponimai (magistro darbas), Klaipėda.
- Kulakov V. I., 2000, Dorogami Uljmerigiji, Kaliningrad.
- LPŽ – Lietuvių pavardžių žodynas, I–II, sud. A. Vanagas, Vilnius, 1985–1989.
- Mager F., 1938, Die Landschaftsetwicklung der Kurischer Nehrung, Königsberg.
- Passarge L., 1878, Aus Baltischen Landen, Elemning.
- Pietsch R., 1982, Fischerleben auf der Kurischen Nehrung, Berlin.
- Plāķis J., 1927, Kursenieku valoda, Rīga.
- PrK – Eckhard Jäger, Prussia-Karten [1542–1810]. Geschichte der kartographischen Darstellung Ostpreußens vom 16. bis zum 19. Jahrhundert, Weissenhorn, 1982.
- Rimantienė R., 1999, Kuršių nerija archeologo žvilgsniu, Vilnius.
- Seraphim A., 1892, Ueber Auswanderungen lettischer Bauern aus Kurland nach Ostpreussen im 17. Jahrhundert, – AM LXXXXV.
- Strakauskaitė N., 2001, Kuršių nerija – Europos pašto kelias, Klaipėda.
- Trautmann R., 1925, Die altpreuussischen Personennamen, Göttingen.
- Zinkevičius Z., 1977, Lietuvių antroponimika: Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje, Vilnius.

Dalia KISELIŪNAITĖ
Baltų kalbotyros ir etnologijos katedra
Klaipėdos universitetas
Herkaus Manto g. 84
LT-92294 Klaipėda
Lietuva
 [dalia_ki@balticum-tv.lt]

